

Förekommer sexuella trakasserier i bildkonstvärlden?

I dessa dagar då det pågår aktioner mot sexuella övergrepp inom olika branscher undrar jag hur det står till i bildkonstvärlden. Förekommer det övergrepp även där? Jag har själv aldrig gått på någon konstskola men när jag var ung på 1970-talet hade jag kvinnliga bekanta som gjorde det. De bröt ihop psykiskt den ena efter den andra, men jag har inte tänkt på att de kan ha varit utsatta för övergrepp förrän nu, när allt det här har brakat loss.

Hej Kristina,

Det knyter sig i magen när jag ser livesändningen från Södra Teatern där drygt 200 kvinnliga skådespelare läser upp vittnesmål om grova sexuella ofredanden i film- och teatervärlden. Nu tänds strålkastaren och ett allt annat än insmickrande ljus riktas mot många av kulturvärldens manliga stjärnprofiler. Tystnadskulturen är inte längre en självklarhet. Kan tänkas raseras slutligen den manligt kodade genikulten där det mesta rättfärdigas bakom en dimridå av konstnärlig briljans. Den fråga du ställer är skrämmande eftersom jag nu måste kravla ner och dra i denna tilltrasslade knut. För nog hoppas jag att det yrke jag valt är tryggare.

Världen i sig är inte särskilt omhändertagande. Det finns nog ingen kvinna som inte har en #metoo-upplevelse i bagaget. Jag inser nu att jag själv har skonats, det finns så klart ett antal tafsare, någon blottare, någon snuskgubbe som blir upphetsad av att ringa upp 11-åriga flickor, och så vidare. Jag skriver att jag känner mig skonad eftersom jag skickat ut ett antal förfrågningar i mitt konstnärliga nätverk och jag får andnöd när jag inser hur många av mina nära som blivit våldtagna! Detta är enbart en berättelse:

"Jag har varit med om fördärvliga saker under mina tonår (saker jag inte önskar någon: våldtäkt, sexuella övergrepp och misshandel, förutom all vardags-skit med män och pojkar som ska kontrollera en, eller förminska en, eller tysta en), under konstutbildningstiden handlar min upplevelse framförallt om hur annorlunda jag blev behandlad som just kvinna (särskilt kort kvinna). Men jag har inte upplevt detta på samma sätt efter utbildningstiden, mer än att vissa män ska förklara för mig hur det ligger till i branschen och vad jag borde och inte borde göra."

Hur ska jag fortsätta efter det här? Jag drar ett djupt andetag, sträcker på ryggen och återgår till uppgiften du tilldelat mig. Jo, jag tror nog att bildkonsten som yrkeskategori har sina fördelar när det gäller sexuella trakasserier. Många av oss arbetar på egen hand och maktrelationer är inte en del av vardagen. [Konstnärsnämndens rapport](#) gällande konstnärernas sociala och ekonomiska villkor pekar på att utsattheten inom de kollektiva konstarterna, särskilt dans och teater, är större än inom områden som ord och bild och form. Jag tror samtidigt att bildkonstnärer kan vara extra utsatta just på grund av denna ensamhet. De grova övergreppen är måhända färre till antal, men mörkertalet är stort eftersom det sällan finns vittnen. Jag har fått in ett antal berättelser som tar upp just relationen mellan den upphöjda konstnären och assistenten, likväl som mellan konstsamlaren och konstnären:

VOLYM

"Jag har inte upplevt något på senare tid, förutom alla gubbar som vill förklara saker och tycker sig kunna mer om min konst än jag själv, såklart. Det var mycket värre då jag jobbade som galleriassistent. Kommer ihåg en samlare som skämtsamt frågade om jag också var till salu då vi gick igenom verk som fanns på lagret."

"Under mitt första år hade ett konstnärspär utställning på museet. Jag och några till från konsthögskolan hjälpte till att ställa i ordning deras utställning. Jag och konstnärsparet fortsatte ha kontakt efter utställningen och dom ville att jag skulle komma hem till dom på middag i Stockholm. Träffa Lars Nittve och andra 'viktiga'. Det visade sig att mannen i paret hade missuppfattat det hela och trodde jag var intresserad av honom. Vid ett tillfälle, när hans fru inte var hemma, tog han tag i mina bröst bakifrån. Jag blev så chockad. Jag bara gick ut genom dörren utan att säga något och har inte pratat med dom sedan dess."

Det kanske är sant att utsattheten är större inom just kollektiva yrken. Då ska vi inte glömma att även bildkonstnärer ofta en gång tillhört ett större kollektiv där den karismatiske, avslappnade och intellektuelle konstnärsgubben än i dag tar sig friheter. Du nämner den själv, jag talar om konstutbildningen. Jag har gått på ett antal konstskolor och är varken blind eller döv. Sexuella anspelningar mellan elever och lärare är snarare regel än undantag. Konstnärsaspiranten ska skolas, är utsatt och öppen för vägledning. Jag minns hur jag diskuterade den sexuella jargongen hos manliga konstlärare med en vän. Vi funderade på om Konstsupporten kunde bidra med något för att lyfta problematiken. Det var för två år sedan och jag blev övertygad om att ligga lågt eftersom en sådan text mest skulle bidra till att bekräfta ett rykte hos en utbildning som redan var under lupp. Nog finns en sanning i detta, men i dag, då allt fler skrämmande vittnesmål kommer till ytan genom bland annat #metoo, [#notsurprised](#), #tystnadtagning och #visjungerut, förstår jag att det finns något större att kämpa för.

Under min utbildningstid hade de manliga lärarna i stort sett fullkomliga friheter. Jag minns väl kommentaren jag fick av min första lärare när han överlämnade sitt rekommendationsbrev: "Ida, du ska veta att det enda man vill är att knulla." Han menade att jag behövde godta denna inställning och dess definitiva närvaro under mina framtida utbildningsår. Väldigt omtänksamt, inte sant? Han hade så klart rätt och var själv ett utmärkt exempel på det jag hade att vänta mig. Här kommer en berättelse från en konstnär som var mindre förberedd:

"Innan jag gick en konstskola trodde jag att gränsen var väldigt tydlig för vad en lärare inte fick göra i sin ställning gentemot eleven. Det ändrades snabbt. Det visade sig vara standard att manliga lärare flirtade med elever och på fester drack sig fulla och "charmade" elever som dom kollat in under dagarna. Jag deltog inte. Men när ett förhållande tog slut så började jag gå på fester och blev en lärares tillfälliga flickvän, när hans riktiga flickvän pluggade på annan ort. När hon fick reda på det blev allt mitt fel. Det hela resulterade i att jag inte fick den trygghet och lärarledda undervisning som övriga elever fick. En annan lärare på samma skola försökte få mitt intresse bland annat genom att säga 'det skulle vara skönt att knulla'... 'jag är attraherad av dig'. Jag sa aldrig något tillbaka."

En utbildning som inte betygsätter sina elever kan leva friare, sägs det. Men glöm inte att det finns andra, minst lika viktiga utmärkelser. Från lärare kommer utställningserbudanden, undervisningsmöjligheter och stipendier. Vare sig det handlar

VOLYM

om ett lyckat eller fullständigt fallerat sexuellt förhållande, bildas obehagliga vattenringar. Och dom sprider sig. Spänningen påverkar inte enbart läraren och eleven i fråga, utan även övriga elever som mycket väl vet vad som pågår. Att utsattheten för en konstnär ska vara som mest akut under utbildningen, de år där grunden ska läggas, är oförsvarbart. Den 20-åriga eleven förstår att hon ska bli vägledad och uppmuntrad av den äldre generationen. Hon ska vara lyhörd och ta in allt hon förmår. Denna "kamratskap" är avgörande. Vilket svek mot den unga när detta utnyttjas. Vilken nedsolkad grund är det inte skolan stärker?

Vad som frustrerar i allt detta är egentligen inte att många av oss blivit utsatta, för vi har lärt oss hantera och acceptera otroligt mycket. Det som gör mig förbannad är snarare hur detta absurda och kränkande beteende hos uppburna män kunnat bli något accepterat. Jag visste inte var jag skulle landa när jag satte mig ner och skrev, men om det är något jag lärt mig är det att skrivandet skall användas som ett verktyg till bildning. Jag har pratat med konstnärer, jag har läst och jag har funderat. Nu kan jag tydligt se var dessa oacceptabla frön fortsätter att finna näring. Förutsättningen för en förbättrad konstvärld utan sexuella trakasserier måste ändå vara en trygg utbildningstid utan anstötliga utspel mellan handledare och elev. Jag talat här framförallt om förberedande konstskolor med många unga elever som ska vägledas. Det är en känslösam tid då eleven ska finna sitt uttryck, lära sig hur konstvärlden fungerar och hur värdefulla kontakter knyts. Rensa bort de maktmissbrukande män som inte förstår den skada de förorsakar. Det borde låta självklart. Men både du och jag vet att detta inte är fallet. Det handlar tack och lov sällan om en medvetet ondsint gärningsman. Vad vi ser är resultatet av ett föråldrat och inrotat beteende som anammats utan självreflektion. Oavsett om dina vänners psykiska ohälsa kan härledas till sexuellt maktmissbruk eller ej, är det en skam att detta får förekomma. För det har aldrig skett i skymundan. Jag tänker exempelvis på detta vittnesmål, som känns extra relevant för dig med tanke på att en elev bröt ihop mentalt:

"En gästprofessor på skolan använde sina manliga och kvinnliga elever för ett konstprojekt som belyste sexuella maktrelationer. Projektet involverade rollspel och mångsexuella relationer mellan gästprofessorn och eleverna. En elev blev sjuk, bröt ihop mentalt. Det var väldigt skadande och ledde till en misstro på livet i stort och förtroendet till läraren raserade totalt."

Här har många gränser överskridits i konstens namn och brutaliteten i agerandet borde inte förändras av att gästprofessorn var en kvinna. Jo, det är sant som jag säger, även kvinnor kan vara sexuella förövare. Vad som är skrämmande i den här incidenten är även att en anonym anmälan skickades in till konsthögskolan. Mannen i skolans ledande befattning ville av olika skäl inte gå vidare med den. Det finns många fler historier där anmälningar och klagomål skickats in utan att skolor agerat. Eleven försöker, men möts av tystnad. Lämnad ensam blir skammen och utsattheten ohanterlig.

Jag har varit förskonad när det kommer till sexuella trakasserier i bildkonstvärlden. Men på en julfest bevittnade jag något så bisarrt att det omöjligt kan tvättas från min näthinna. Den sexuella spänningen låg tät vid bardisken. Likväl som alkoholångorna. Att den 20-åriga eleven och 50-åriga läraren skulle ge utlopp åt sina lustar stod klart hos många kommande vittnen. Själva dess natur var dock förbluffande. På skolans utvärdering den terminen skrev jag något i likhet med: jag tycker inte att skolans rektor ska bita i min klasskompis nakna bröstvårta.

VOLYM

Jag hoppas detta ska kunna vara till hjälp både för dig, dina vänner och andra som kan finna styrka i det jag återger. Men fortsätt att läsa även efter att jag sagt hejdå. Nedan följer nämligen en rad vittnesmål som skrivits in. Dessa konstnärer vill gärna att du lyssnar för dom har något viktigt att berätta.

Tack för att du skickade in frågan,

Ida

Volym 2017-11-27

"#metoo har grävt upp mycket och jag har sakta kunnat ta kraft av alla andras röster. Detta, som skedde på en förberedande skola, är bara toppen av isberget genom mitt liv men så viktigt att ta som exempel. Han var min lärare, flirtade konstant, gjorde närmanden. Det blev som tydligast när han berusad höll fast mina armar på skolfester så att jag inte kunde gå iväg. Han trodde att jag självklart skulle vara intresserad av honom. När jag inte var det så inbillade han sig att jag bara var svårflörtad. När jag sedan kom in på konsthögskola och flyttade till en annan stad, klippte jag håret så kort jag kunde och gav aldrig mer uppmärksamhet till dom manliga lärarna än till någon annan. Fick höra vid ett tillfälle av rektorn att jag inte kunde föra mig. Då började jag få innerliga brev från läraren på min förberedande skola. Det pågick några år och jag besvarade dem aldrig. Men han hade kontakter och kunde fixa utställningar och jobb. Det jobb han gav mig på en folkhögskola var jag så glad över. Jag hade inte kunnat föreställa mig att han skulle dyka upp i övernattningsstugan."

"På min förberedande konstskola gavs en kurs i photoshop. Han som ledde workshopen tyckte att vi alla skulle ta av oss till bar överkropp. Vi sa bestämt nej, men en tjej i klassen gav efter för påtryckningarna. Hon klädde av sig och han fotade henne. Det var djupt obehagligt och jag ångrar att jag inte ifrågasatte hans intentioner."

"Jag har erfarenheten att en professor på en julfest är onykter och ska bekänna sin likhet med mig och krama om mig. Jag blev förstås mycket besviken och tappade förtroendet för honom i den konstnärliga handledningen."

"När jag kom in på Mejan sa en man med hög status 'Jaha, där tar de ju in folk på utseendet.'"

"När jag varit gästlärare på konstskola kom en annan lärare in och avbröt ett ateljésamtal. Han började diskutera mitt utseende mitt bland alla eleverna. Jag sa till på skarpen, att det inte hörde till sammanhanget, men han fortsatte och tyckte jag påminde om hon i filmen Titanic."

"Jag gjorde ett gestaltungsuppdrag och skulle samarbeta med byggarbetarna kring detta och gick därför in i deras byggbarack och sådana har jag undvikit sedan dess. Den jargong som var därinne var otroligt sexistisk och kränkande och jag kände mig verkligen utsatt."

"Jag jobbade som illustratör på ett PR-event åt ett stort företag och jag skulle teckna porträtt på människor som kom dit. Då jag tecknade en av deras chefer tittade han mig djupt in i ögonen och frågade om relationen mellan konstnär och modell ofta blev erotisk."

VOLYM

"När jag jobbade på en konstinstitution kom en manlig kollega ideligen med sexistiska skämt och försökte få mig att sitta i hans knä. Jag var på min vakt i hans sällskap."

"Efter en av mina tidiga utställningar försökte en person med viss auktoritet sjasa bort mig från vernissagemiddagen. Personen i fråga trodde att jag var en annan konstnärs dejt, och inte en av upphovspersonerna till utställningen. Någon insåg misstaget och lät mig stanna (jag blev så chockerad att jag va helt tyst), men det blev såklart ingen rolig middag, vad som borde ha varit en av mina tidiga konstnärliga triumfer blev ett jobbigt minne. Det kan tilläggas att konstnären jag misstogs vara en dejt till var en tjugo år äldre man. Detta är nog den gång och den plats jag känt att jag själv, min kropp, mitt kön och min ålder varit som mest fel. Det händer dessutom rätt ofta, att någon tror jag endast befinner mig i ett visst sammanhang, eftersom jag är någons unga tjej, dotter eller +1."

"Det har tagit mig flera år och otaliga terapisesioner att få modet att berätta. Uppblåsta människor, hänsynslösa beteenden och maktfullkomlighet har orsakat att psykosomatiska besvär och ångest varit min vardag. Människor som utnyttjar sin makt till fullo, flera helt befriade från självdistans och självvrannsakan. Nedan kommer en av mina berättelser.

Jag var 19 år och gick på en förberedande konstskola utanför Stockholm där jag inte trivdes särskilt bra. Mitt mål var främst att komma därifrån och gå vidare. Jag var tidigt medveten om behovet av att uttrycka mig i någon konstform, men visste inte mycket om konst och konstnärskap. För att få insyn i bildkonstvärlden hade jag gått på en del utställningar och sökt mig till de konstsammanhang som fanns i den lilla ort där jag tidigare bodde. En dag skulle vi göra en uppgift som gick ut på att kolla upp en konstnär som vi ville veta mer om. På konstskolan hade jag sett en bok om en välkänd konstnär som var verksam i Stockholm. Jag fick tag på ett nummer till honom och ringde. Hans assistent svarade i telefonen varpå jag frågade om det var möjligt att få intervjua konstnären om hans arbete. Hon var vänlig och svarade att det gick bra. Hon bjöd in mig till sin lägenhet i Stockholm.

Väl där visade hon mig böcker och bilder. Samtidigt var hon väldigt intresserad av mitt ursprung. Precis som jag, hade också hon ursprung i ett icke-europeiskt land. Hon kom med en eller två egna teorier kring folk som kom från andra länder och hade särskilt en förutfattad mening som störde mig, men jag sa inget. Vidare var hon vänlig och berättade om konstnärens arbeten. Hon berättade även att hon skötte det juridiska samt kontakten med gallerister. Jag åkte hem, nöjd och glad över att ha fått informationen. Efter en kort tid började jag praktisera som assistent hos konstnären. Det hade bara gått några dagar då jag bjöds in till den assistent som jag träffat tidigare. Den här gången tillsammans med konstnären själv. Det var vi tre i lägenheten. Jag stod där och kollade bland böcker och inredning med en 19-20-årigs nyfikenhet på livet. En helt ny värld öppnade sig. Jag scannade alla böcker, prylar och konstverk.

Så kom jag in i ett rum och såg de två ligga på sängen och kyssas. Han låg med bar överkropp. Han bad mig komma närmare och lägga mig bredvid honom. Sedan tog han på mina bröst. Samtidigt såg jag hur hon sög av honom. Jag åkte hem den dagen och kände ett starkt obehag i kroppen. Jag hade gått med på något som inte kändes bra, men kunde samtidigt inte riktigt avgöra vad som var fel.

Dagarna gick och jag försökte att inte reflektera mer på det. Jag fortsatte att gå till hans ateljé för att åta mig diverse sysslor. En dag kommer han in och vi har sex. Jag hade aldrig tidigare haft penetrerande sex med någon. Det går ett par dagar, sedan kommer han in i ateljén där jag står. Han har ett stort leende på läpparna. Det var så hans

VOLYM

närmanden tedde sig. Med ett gubbsnäligt leende och försiktiga rörelser, subtilt och mentalt manipulerande. Han sa till och med till mig att han var en snäll gubbe. Den dagen hade jag bestämt mig för att säga ifrån. Jag formulerade detta på något sätt, sa något i stil med att jag kommer att anmäla dig. Vår kontakt tog slut där och då.

En tid efter detta hade jag vägarna förbi hans galleri och tittade av nyfikenhet in. Det var han som ställde ut. Jag mindes hur han hade undrat över mina arbeten och hur han en gång sa att han inte hade några högre förväntningar när jag visade honom mina verk. Nu, när jag stod i galleriet, hamnade jag i chocktillstånd. Jag såg hur han kopierat mina idéer och fantiserat kring de kroppar som jag gestaltat i mina verk. Det här blev ännu ett övergrepp. Först tar någon friheten över min kropp, sedan över min konst.

Idag har det gått närmare 20 år sedan detta hände. När scenerna passerar mitt minne har jag fortfarande obehag i kroppen av att ha blivit utnyttjad och objektifierad. För konstnären var jag och den andra assistenten exotiska kroppar att njuta av. Jag 19, han 42. Jag, som var på väg in i vuxenlivet på riktigt och såg så fram emot att få arbeta med konst i framtiden. Vad fick jag för förebilder?

Jag gav inte upp och är verksam konstnär idag, men vägen hit har varit lång och smärtsam. Klass, bakgrund och andra faktorer har haft stor påverkan. Rasistiska kommentarer, relativisering av erfarenheter och tankar gör att vi aldrig möts på riktigt för att skapa en mer rättvis arbetsmiljö. Hur skulle jag ha vågat berätta detta tidigare, när kritiken mot hierarkier och positionering inte tagits emot, där den har mildrats och relativiserats. Det är då ensamheten om rasistiska upplevelser förvandlas till en klump i magen. För första gången på nästan 20 år vågar jag berätta denna händelse, tack vare #metoo som sakta suddar ut skammen jag burit på.”